

chiv
-10
N
Ni

Muzeum Pomorskie
az Wojskowej Służby Polek
ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
mail: f...@wp.pl; www.zawacka.pl
56 11... 5 127; REGON 670502736
KRS 00000 41692
ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

zaws:
Elżbieta Zawacka
85-357 Budoszan

Chojnice
"MiS" AK
++ Grzywacz Alojzy
ps. "Alos", "Aleksy"
M: 1209/2020 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI —

Grywacz, Alojzy
T: A: 1209/2020 Sem.
Chojnice „A i P”, AK

I. Materiały dokumentacyjne

I/1 – relacja właściwa

k. 1 s. 1

I/2 – dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora

k. 1 s. 1

I/3 – Inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora

II. Materiały uzupełniające relację

k. 1 s. 1

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”):

III/1 – dot. rodzinny relatora

III/2 – dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r.

III/3 – dot. ogólnie okresu okupacji (1939 – 1945)

III/4 – dot. ogólnie okresu po 1945 r.

III/5 – Inne...

IV. Korespondencja

.....
.....
.....
.....

V. Wypisy ze źródeł [tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”]

k. 5

VI. Fotografie

dwiat i konomografii

1/1 Relacja - Grywacz Olojzy:

1. Biogram - relacja autorstwa E. Skerskiej,
mpis IX 2003r., omg. k. 1 s. 1

Grzywacz Alojzy ps. "Ałoś", "Aleks" (1913-1959), "Miecz i Pług", kmdt Plac. AK w Zalesiu Obw. Chojnie.

Urodzony 21 IV 1913 r. w Zalesiu pow. Tuchola w wielodzietnej rodzinie właścicieli gospodarstwa rolnego Jana i Franciszki. Naukę zawodu pobierał u mistrzów stolarskich w Brodnicy, Czersku. Służbę wojskową odbył w Grudziądzu. W okresie międzywojennym prowadził w Okiersku własny warsztat stolarski. Tu założył kompanię strzelecką im. Józefa Piłsudskiego.

Zmobilizowany we wrześniu 1939 r. walczył pod Chojnicami, Uznany za zmarłego, przez całą okupację żył na stopie nielegalnej. Ukrywał się u rodziców w Zalesiu, warsztat przejął brat Józef. Przystąpił do 1943 r. w ramach "Miecza i Pługa" współpracował ze Stefanem Gussem ps. "Dan" (znali się sprzed wojny), organizującym "Oddział Partyzancki ZWZ „Świerki” oraz zaplecze dla tworzącego się oddziału. Od 1943 r. do 1945 r, także w strukturach AK kmdt. Plac. Zalesie. Po powstaniu OP krypt. „Jedliny”, w połowie 1944 r. współdziałał z dowódcą Janem Władysławem Sznajdrem ps. "Jaś", „Dąb”, któremu „Dan” przekazał kontakty, siatkę wywiadu oraz bazy zaopatrzenia. Placówka stanowiła skrzynkę pocztową i punkt łączności na linii Bory Tucholskie - KO AK Pomorze. Kontakt z „Danem” i „Jasiem” utrzymywał przez łączników m.in. : Elżbietę Bąk ps. „ Helcia”, Zygmunta Łapickiego ps. „Mały”, Bernarda Brygmana ps. "Wrzos", Władysława Megera ps. „Ziarko”, Czesława Nowickiego ps. „Czech”. Gońcy (łącznicy) „Alosia” docierali do kmd „M i P” w Tucholi, Cekcynie, Małym Gacnie, Ludwichowie. „Helcia” meldunki do Grudziądza przekazywała też Januszewiczowi (i.n.) na dworcu w Cekcynie. Do Zalesie przybywał Robert Kłowski ps. "Kłós" łącznik Teofila Hoppego (Hoppe) ps. „Zajac” kmdt. Plac. AK w Bysławiu, także gońcy „Zajaca” w strukturach „M i P „ „Ałoś” nielegalnie zdobywał kartki żywnościowe i odzieżowe. Zakupione w Tucholi towary (m.in. u Niemca Neumana) przekazywał bezpośrednio do oddziału partyzanckiego lub na ustalone miejsca w lesie, skąd odbierali je partyzanci. Pomagał mu Kazimierz Kneba, leśniczy z Zalesia, akcję często ubezpieczała E. Bąk. Mąkę dostarczali tę młynarze m.in. z Tucholi. W chwilach krytycznych dla „Jedlin” rodzina Grzywaczy piekła także chleb dla partyzantów. Do współdziałających z nim należeli m.in. Jan i Rozalia z d. Bruchwalska, Konrad i Franciszek Rzyduch, Józef Chylewski. W zakresie wywiadu współdziałał z bratem Józefem. Obserwali kwaterujące w budynku szkoły w Okiersku oddziały Jagdkommando. J. Grzywacz informował o planowanych aresztowaniach (rodzina Papierowskich) i obławach, potem też o ruchach wycofujących się niemieckich oddziałów i zbliżającego się frontu. Początkowo meldunki otrzymywał „Dan”, potem „Jaś”. Łączność z „ Jedlinami” utrzymywał też przez Bernarda Kędzińskiego i Leona Kędzińskiego ps. „ Kostek”. Od 1942 r. opiekował się dwojgiem dzieci żydowskich, uciekinierów z transportu, które znalazł w Golubiu Józef Matuszewski (szwagier).

Po zakończeniu wojny, inwigilowany przez UB . Zamieszkał po 1946 r. w m. Młyn woj. olsztyńskiego, gdzie założył warsztat stolarski. Zatrudnił Zygmunta Łabickiego, Bernarda Papierowskiego. Działał w Izbie Rzemieślniczej w Pasłęku . Zmarł 22 I 1959 r. i spoczywa w Pasłęku.

W 1946 r. zawarł związek małżeński z Elżbietą z d. Bąk; miał sześcioro dzieci.

W działalność konspiracyjną zaangażowani byli też: Józef Grzywacz (brat) i jego żona Katarzyna z d. Śpica, Anna Grzywacz z d. Polaszek.

APAK, T : Brygman B., Grzywacz E., Łabicki Z., Sznajder J ; Materiały do dziejów Pomorskiego ..., s. 116, 121, 131, 160, 171; Sznajder J. Wspomnienia partyzanta z Borów..., passim.

Elżbieta Skerska

Elżbieta Skerska

Wielki sien 2003r.

1/2. Dokumenty dotyczące meliora: Grzywacza
Alojzego:

1. Kserokopia odpisu skróconego aktu
zeznan Alojzego Grzywacza nr 13/1959, k. 1 s. 1
USC Bańsk

POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA

Województwo elbląskie

URZĄD STANU CYWILNEGO w Pasłęku

Odpis skrócony aktu zgonu

I. DANE DOTYCZĄCE OSOBY ZMARŁEJ:

1. Nazwisko Grzywacz

2. Imię (imiona) Alejzy

3. Nazwisko rodowe _____

4. Stan cywilny żonaty

5. Data urodzenia 21 kwietnia 1913 roku

6. Miejsce urodzenia Zalesie

7. Miejsce zamieszkania Młynary (adres)

II. DANE DOTYCZĄCE DATY I MIEJSCA ZGONU:

1. Data dwudziestego drugiego stycznia, tysiąc dziewięć-
set pięćdziesiątego dziewiątego / 22.1.1959/roku

2. Miejsce Pasłęk

III. DANE DOTYCZĄCE MAŁŻONKA OSOBY ZMARŁEJ:

1. Nazwisko Grzywacz

2. Imię Elżbieta

3. Nazwisko rodowe _____

IV. DANE DOTYCZĄCE RODZICÓW OSOBY ZMARŁEJ:

	Ojciec	Matka
1. Nazwisko	<u>Grzywacz</u>	<u>Grzywacz</u>
2. Imię (imiona)	<u>Józef</u>	<u>Franciszek</u>

Podpisuje się zgodność powyższego odpisu z aktami zgonu Nr 13 z dnia 4 września 1959 r.

Pasłęk dnia 4 września 1959 r.

Z-ca Kierownika
 Urzędu Stanu Cywilnego
 Urzędu Stanu Cywilnego
Perła Waszkiewicz

II. Materiały uzupełniające relację
Grywacza Alojzego:

1. Biogram, Grywacza Alojzy, [w:] Słow. biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, Toruń 2004, z. 6, s. 66-67, kserokop. k. 1 s. 1

Grzywacz Alojzy ps. „Aloś”, „Aleks” (1913–1959), Zjednoczone Organizacje Ruchu „Miecz i Pług” („MiP”), kmdt Plac. AK w Zalesiu Obw. Tuchola.

Urodzony 21 IV 1913 w Zalesiu pow. Tuchola w wielodzietnej rodzinie właścicieli gospodarstwa rolnego Józefa i Franciszki. Naukę zawodu pobierał u mistrzów stolarskich w Czersku, Brodnicy. Służbę wojskową odbył w Grudziądzu. W okresie międzywojennym prowadził w Zalesiu własny warsztat stolarski. W Okiersku założył paramilitarne Stow. „Strzelcy” im. Józefa Piłsudskiego. Kompanię strzelecką przed mobilizacją poprowadził do Śliwic, a stamtąd na front pod Chojnicami.

Zmobilizowany we wrześniu 1939 walczył pod Chojnicami. Uznany za zmarłego, przez całą okupację żył na stopie niele-

galnej. Ukrywał się u rodziców w Zalesiu, a warsztat przejął brat Józef. Przystąpił do 1943 w ramach „MiP” współpracował ze Stefanem Gussem ps. „Dan” (znali się sprzed wojny), organizującym OP ZWZ „Świerki” oraz zaplecze dla tworzącego się oddziału. Od 1943 do 1945 także w strukturach AK kmdy Plac. Zalesie. Po powstaniu OP „Jedliny”, w połowie 1944, współdziałał z Janem Władysławem Sznajderem ps. „Jaś-Dąb”, któremu „Dan” przekazał dowództwo, kontakty, siatkę wywiadu oraz bazy zaopatrzenia. Placówka stanowiła skrzynkę pocztową i punkt łączności na linii Bory Tucholskie–KO AK Pomorze. Kontakt z „Danem” i „Jasiem” utrzymywał przez łączników, m.in. Elżbietę Bąk ps. „Helcia”, Zygmunta Łapickiego ps. „Mały”, Bernarda Brygmana ps. „Wrzos”, Władysława Megera ps. „Ziarko”, Czesława Nowickiego ps. „Czech”. Gońcy (łącznicy) „Alosia” docierali do kmd „MiP” w Tucholi, Cekcynie, Małym Gacnie, Ludwiczowie. E. Bąk meldunki do Grudziądza przekazywała też Januszowi (NN) na dworcu w Cekcynie. Do Zalesia przybywał Robert Kłosowski ps. „Kłos”, łącznik Teofila Hoppego ps. „Zajac”, kmdt. Plac. AK w Bysławiu, także goniec „Zajaca” w strukturach „MiP”. Za nielegalnie zdobywane kartki żywnościowe i odzieżowe zakupywał w Tucholi towary (m.in. u Niemca Neumana), które bezpośrednio przekazywał do oddz. partyzanckich lub na ustalone miejsca w lesie, skąd odbierali je partyzanci. Pomagał w tym Kazimierz Kneba, leśniczy z Zalesia, a akcję często ubezpieczała E. Bąk. Mąkę otrzymywali we młynie w Cekcynie, którym kierował Tokarski. W chwilach krytycznych dla „Jedlin” rodzina Grzywaczy piekła również chleb. W organizowaniu zaplecza dla oddz. part. współdziałał m.in. z Janem i Rozalią Bruchwalskimi, Konradem i Franciszkiem Rzyduchami, Benedyktem i Józefem Chylewskimi. Materiały wywiadowcze gromadził też brat Józef. Obserwowali kwaterujące w budynku szkoły w Okiersku oddz. Jagdkommando. Informował o planowanych aresztowaniach (rodzina Papierowskich) i obławach, potem też o ruchach wycofujących się niemieckich oddziałów i zbliżającego się frontu. Łączność z „Jedlinami” utrzymywał też przez Bernarda Kędzierskiego i Leona Kędzierskiego ps. „Kostek”. Od 1942 opiekował się dwójkiem dzieci żydowskich, uciekinierów z transportu, które znalazł w Golubiu Józef Matuszewski (szwagier) i oddał rodzinie Grzywaczów pod opiekę.

Po zakończeniu wojny inwigilowany przez UBP, zamieszkał w 1946 w m. Młynary, woj. olsztyńskie, gdzie założył warsztat stolarski. Zatrudnił Zygmunta Łabickiego, Bernarda Papierowskiego. Działał w Izbie Rzemieślniczej w Pastłuku. Zmarł 22 I 1959 i spoczywa w Pastłuku.

Został odznaczony Krzyżem Walecznych.

W 1946 zawarł związek małżeński z Elżbietą z d. Bąk, miał sześcioro dzieci.

W konspiracyjną działalność zaangażowani byli: Józef Grzywacz (brat) wraz z żoną Katarzyną z d. Śpica, Anna Grzywacz z d. Polaszek.

APAK, T.: Brygman B., Grzywacz A., Grzywacz E., Łabicki Z., Schulz A., Sznajder J. W.; *Materiały do dziejów...*, s. 116, 121, 131, 160, 171; Sadowski J., *Mówi...*, s. 185; Sznajder J. W., *Wspomnienia...*, passim.

Elżbieta Skerska

T. N: 1209/2020 Pom.

Chojnice

Grzywacz Alojzy
V. Karty informacyjne
k. 5

1

GRZYWAŁCZ ALOJZY - „ALEKSY”, „ALOS”

z rel. J. Szejdera „Dobry Janie” o Drogichardnij Wb.
(wzrost osobne)

Był komendantem placówki AK w Zalesiu,
w Borech Tucholskich. Współpracował z oddz. „Jedlińcy”

Zob. Nowacki Czesław „Cred”
tabliczki Zygmunta „Kietu”

H.M.

OBU. TUCHOLA
PARTYZANTWA 2

GRZYWACZ ALOJZY - "ALEKSY", "ALOS"

z rel. J. Szwajdera "Dyba-Janie" o Działalności w.

Był komendantem placówki AK w Zalesiu

A.M.

Kopiec.

GRZYWACZ PROSZY ps. "Alois" "Jedliny-102"
zob. Szmajder J. "Jedliny-102". Arch. AK,
B/26-89, s. 3, 40, 70, 116 (tat.), 119 (tat.)

Jeden z etykiet woskowy prowadzący
do punktu pomiarowy dla adresistów
"Jedliny-102". Materiał do śledzenia
wiadomości, która donosiła o wiadomości
donosiła z Zabrze i dołki (duchob.).
A. Zab, 90 ki wkradł AK).

Tucholska
4

GRZYWACZ Alojzy

ps. "Aloś "

urodz.

zaplace partyzantka Bory

Br K 2 z 17

Wykaz odznaczeń "Jary" - Michała

Grywanek Alojzy

Chojnice⁵
AK

Leprosyżółt Łabickiego Zygmunta.

zob. T:K: 1388/22.61 Pom. Łabicki
Zyg. Inop. Chojnice

AK IV '08

Grzywać Alojzy

